

Nr 148.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående dyrtidstillägg å vissa från handelsflottans pensionsanstalt utgående pensioner; given Stockholms slott den 6 mars 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Herman Eriksson.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 mars 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för handelsdepartementet, statsrådet Eriksson:

I årets statsverksproposition (tolfte huvudtiteln, punkt 17) har Kungl. Maj:t — i samband med förslag om anvisande för budgetåret 1942/43 av ett anslag å 536,000 kronor till bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt — föreslagit riksdagen medgiva, att under kalenderåret 1942 dyrtidstillägg må utgå å pensioner från anstalten enligt samma grunder, som i dylikt hänseende varit gällande för kalenderåret 1941. Dessa grunder beslutades vid 1941 års riksdag (proposition nr 162; riksd. skr. nr 179) och innebära, att dyrtidstillägg utgår till pensionstagarna vid handelsflottans pensionsanstalt, med undantag av sådana pensionstagare, som voro bi-

behållna vid dem före den 1 juli 1939 tillkommande förmån av såväl pension som årsunderstöd från anstalten, med ett belopp, motsvarande två månadsdelar av årspensionen, dock lägst 20 kronor. I sin framställning den 29 augusti 1941 om anvisande av förenämnda anslag förklarade sig direktionen över handelsflottans pensionsanstalt räkna med att även under kalenderåret 1942 kunna bestrida kostnaderna för ifrågavarande dyrtidstillägg utan höjt bidrag av statsmedel.

I skrivelse den 31 januari 1942 har *direktionen över handelsflottans pensionsanstalt* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen dels medgiva, att under kalenderåret 1942 dyrtidstillägg måtte få utgå å pensioner från anstalten enligt vissa ändrade grunder, dels ock för budgetåret 1942/43 såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för dyrtidstilläggen anvisa ett anslag av 35,000 kronor.

Till motivering härav anför direktionen till en början:

Direktionen kan i fråga om dyrtidstilläggen icke undgå att finna förutsättningarna nu väsentligt ändrade genom den fortsatta stegringen i levnadskostnaderna. Det torde vara tillräckligt att hänvisa till dyrtidstilläggen å folkpensioner och invalidunderstöd. I början av år 1941 bestämdes dessa dyrtidstillägg till två månadsdelar eller $16\frac{2}{3}$ procent. Under senare delen av året tillkom ett ytterligare månadstillägg, varför dyrtidstillägget för hela året utgjorde 25 procent. I statsverkspropositionen synes ha förebådats ytterligare höjning av dessa dyrtidstillägg för kalenderåret 1942.

Sjöfolkpensioneringen genom handelsflottans pensionsanstalt kan väl icke sägas ha direkt samband med allmänna folkpensioneringen. Till övervägande del baseras den dock för närvarande på statsanslag, som ansetts motiverat av den särställning, sjöfolket i utrikes fart intar i förhållande till andra befolkningsgrupper, och såtillvida förekommer för övrigt en direkt anknytning till folkpensioneringen som pensioner till sjömän i manskapsklass i regel skola utgå temporärt intill fyllda 67 år, då folkpensionen tar vid. Pensionerna från anstalten skola beviljas och bestämmas med hänsyn till fullgjord sjö tjänst i utrikes fart, och — utom i ett fall — föregår icke någon behovsprövning. Skillnaden i försörjningshänseende torde i förhållande till dyrtidstilläggsberättigade folkpensionärer i allt fall icke vara så särskilt framträdande vad beträffar den stora huvuddelen av anstaltens pensionstagare. Sjömansyrket såsom sådant är i regel icke ägnat att förskaffa sina utövere en tryggad ålderdom. Icke minst med tanke på nuvarande förhållanden i utrikes sjöfart vore det enligt direktionens mening i hög grad beklagligt, om de blygsamma pensionsförmåner, som genom anstalten tillförsäkrats sjöfolket, skulle alltför mycket förringas i värde genom prisstegringen.

Såsom en i betraktande av omständigheterna skälig kompensation för dyrtiden kan enligt direktionens uppfattning anses höjning av dyrtidstilläggen från hittillsvarande $16\frac{2}{3}$ procent till 25 procent.

Direktionen meddelar härefter en sammanställning över huru pensioneringen från anstalten tedde sig den 31 december 1941. Beträffande denna sammanställning torde jag få hänvisa till handlingarna. Nämnas må att antalet pensionstagare vid nämnda tidpunkt var 3,727, att av dessa den från dyrtidstillägg undantagna gruppen omfattar 1,150 pensions- och understöds-

tagare samt att pensioner eller understöd inom övriga grupper utgå med belopp, varierande mellan 80 och 240 kronor för år.

I fråga om grunderna för dyrtidstilläggens utgående anför direktionen:

Kostnaden för dyrtidstillägg under kalenderåret 1941 uppgick till nästan jämnt 66,000 kronor. Vid en höjning av dyrtidstilläggen från $16\frac{2}{3}$ procent till 25 procent med minimibeloppet i motsvarande mån höjt från 20 till 30 kronor skulle alltså med utgående från 1941 års förhållanden kunna beräknas en kostnadsökning av 33,000 kronor och en totalkostnad av i det närmaste 100,000 kronor för kalenderåret 1942. En beräkning med hänsyn till ställningen den 31 december 1941 sådan den utvisas av förenämnda sammanställning ger i huvudsak samma resultat, dock att totalkostnaden — beroende på viss förskjutning mellan olika pensionsgrupper — synes få höjas med något 1,000-tal kronor och kostnadsökningen därför få uppskattas till omkring 35,000 kronor.

Förutsatt att den sålunda uppdragna kostnadsramen skulle kunna godtagas, anser direktionen det emellertid kunna sättas i fråga, om dyrtidstilläggen fortfarande böra bestämmas att utgå procentuellt efter pensionens årsbelopp. I stället bör enligt direktionens mening genom enhetligt bestämda dyrtidstillägg inom vissa angivna gränser eftersträvas en utjämning på så sätt, att pensionstagare i lägre pensionsklasser och med dem jämställda årsunderstödstagare, beträffande vilka behovssynpunkten i särskild grad gör sig gällande, något gynnas i förhållande till pensionstagare med högre årspensioner. Genom nu avsedd omläggning skulle jämväl vinnas en förökning i beräkningen och utbetalningen av dyrtidstilläggen.

Direktionen föreslår, att dyrtidstillägg för kalenderåret 1942, med samma undantag som under år 1941, bestämmas skola utgå med 50 kronor när årspensionen överstiger 200 kronor, med 40 kronor när årspensionen överstiger 120 men icke 200 kronor, och med 30 kronor när årspensionen uppgår till 120 kronor eller därunder. Med sålunda bestämda dyrtidstillägg skulle, säger direktionen, den föreslagna kostnadsramen icke överskridas utan årskostnaden kunna beräknas alltjämt uppgå till omkring 100,000 kronor och merkostnaden i förhållande till år 1941 till omkring 35,000 kronor.

Beträffande spörsmålet om finansieringen av de sålunda föreslagna dyrtidstilläggen anför direktionen:

I sin skrivelse den 4 februari 1941 beträffande dyrtidstillägg å vissa pensioner från anstalten under kalenderåret 1941 uttalade direktionen, att det rörande anstaltens finansiella ställning med hänsyn till pensioneringsverksamheten i dåvarande övergångsläge icke funnes några säkra hållpunkter. Därjämte tillkomme en osäkerhetsfaktor beträffande medelstillgången, i det att anstaltens andel i tonavgifter, i varje fall icke under dåvarande sjöfartsförhållanden, låte sig på förhand beräknas. Under budgetåret 1939/40 hade anstalten tilldelats en andel i tonavgifter av ej mindre än 335,000 kronor. Detta hade möjliggjorts på grund av då rådande gynnsamma, mera normala förhållanden och hade för övrigt avsett att delvis täcka viss engångsutgift i samband med omläggningen. Genom den stora tilldelningen av tonavgifter hade pensionsfonden nämnda budgetår tillförts ett överskott av cirka 100,000 kronor. Läget vore nu omvänt, och tonavgiftsandelen hade redan för andra halvåret 1940 nedgått till 100,000 kronor och måste befaras ytterligare komma att nedgå för första halvåret 1941. Genom den erhållna andelen i tonavgifter för andra halvåret 1940 kunde emellertid detta halvår beräknas

hava lämnat ett överskott av omkring 30,000 kronor. För första halvåret 1941 syntes däremot av nämnt skäl snarare vara att emotse ett underskott.

Allt fortfarande är det ekonomiska utfallet av nuvarande pensioneringsverksamhet i avgörande grad beroende på tonavgiftstilldelningen. Under hela budgetåret 1940/41 erhöll anstalten andel i tonavgifter av tillhoppa 185,000 (100,000 + 85,000) kronor. Med denna avgiftstilldelning framkom ett överskott av något över 30,000 kronor för hela budgetåret, som sålunda utvisade ett bättre resultat än väntat. Dyrtidstillägg hade dock endast utbetalats under senare hälften av detta budgetår. Den förut omnämnda besparingen, som direktionen avsett kunna tagas i anspråk för dyrtidstillägg, skulle emellertid på så sätt vid budgetårets slut ha stigit till omkring 130,000 kronor.

I fortsättningen måste nu räknas med underskott å verksamheten. Under andra halvåret 1941 kan underskottet beräknas ha något överstigit 30,000 kronor, varför dyrtidstilläggen till större delen icke täckts av löpande inkomster. Den under nämnda halvår erhållna låga andelen i tonavgifter av endast 65,000 kronor torde dock något komma att kompenseras genom större andel under första halvåret 1942. Först nu vid utgången av januari månad kan överblickas tonavgiftsuppbörden under sistförflutna halvår. Enligt tillgängliga uppgifter härom och de visserligen osäkra antaganden, som eljest kunna göras, torde man, om icke vår utrikes sjöfart än ytterligare inskränkes, för anstaltens del sannolikt icke behöva räkna med lägre tonavgiftsandel för helt år än 150,000 kronor. För första halvåret 1942 har man sålunda anledning vänta bättre balans mellan inkomster och utgifter än under andra halvåret 1941, och det motsedda underskottet för hela budgetåret 1941/42 torde sannolikt icke komma att alltför mycket överstiga det redan konstaterade underskottet för det nyss tilländalupna halvåret. I sina kostnadsberäkningar för kalenderåret 1941 utgick direktionen ifrån att det skulle bli möjligt bestrida dyrtidstilläggen utan särskilt statsanslag. I skrivelse den 29 augusti 1941 om anslag för budgetåret 1942/43 gav direktionen uttryck åt samma uppfattning, förutsatt dock att tillägg skulle fortfarande utgå enligt de för år 1941 fastställda grunderna. Det nu framlagda förslaget om höjda dyrtidstillägg skulle föra med sig en kostnadsökning, enligt vad redan sagts beräknad till omkring 35,000 kronor för helt år, och av anförda uppgifter rörande anstaltens ekonomi torde det vara tydligt, att till denna del dyrtidstilläggen icke kunna bestridas med tillgängliga medel utan att äventyra möjligheten att i längden kunna på sätt direktionen beräknat bestrida mot det hittills utgående dyrtidstillägget svarande kostnader. Förslaget måste därför förutsätta statsanslag av 35,000 kronor till täckning av den beräknade merkostnaden.

Vad angår frågan om tiden och sättet för dyrtidstilläggens utbetalning, förutsätter direktionen, att dyrtidstilläggen må utgå för halvår räknat och jämväl i övrigt utbetalas i den ordning som förut tillämpats.

Över framställningen hava utlåtanden avgivits av statskontoret den 17 och av kommerskollegium den 26 februari 1942.

Statskontoret finner med hänsyn till de stegrade levnadskostnaderna skäligt, att en härav betingad förhöjning av dyrtidstilläggen å pensionerna till anstaltens pensionstagare kommer till stånd. Vad angår grunderna för dyrtidstilläggens beräkning, anser statskontoret, att anledning saknas att frångå den hittills på förevarande område tillämpade ordningen. Statskontoret förordar i anslutning härtill, att dyrtidstilläggen å de från anstalten utgående

pensionerna under kalenderåret 1942 fixeras till 25 procent eller till belopp, motsvarande tre månadsdelar av årspensionen.

Vad angår frågan om finansieringen av dyrtidstilläggen, anser statskontoret, att kostnaderna helt böra kunna täckas av anstaltens egna medel. Statskontoret anför i fråga härom:

Statskontoret vill fästa uppmärksamheten vid att — såsom i ärendet upplysts — den under tidigare år förhållandevis stora tilldelningen av tonavgifter möjliggjort för anstalten att tillgodoföra den s. k. pensionsfonden visst överskott, som vid slutet av budgetåret 1940/41 stigit till 130,000 kronor. I betraktande härav och då blivande andel i tonavgifter syntts kunna beräknas till 150,000 kronor för år, torde hinder icke böra möta för anstalten att för bestridande av den relativt ringa merkostnad, varom här är fråga, taga i anspråk till anstaltens förfogande stående medel. Då statskontoret anser det naturligt, att denna utväg i första hand anlitas, finner sig ämbetsverket icke kunna för närvarande tillstyrka bifall till anstaltsdirektionens hemställan om statsbidrag för ändamålet.

Kommerskollegium tillstyrker bifall till anstaltsdirektionens framställning.

Med anledning av statskontorets förslag i fråga om grunderna för dyrtidstilläggens utgående anför kollegium:

Såvitt kollegium kan finna, föreligga knappast lika starka skäl för en strängt procentuell höjning av anstaltens pensioner som beträffande folkpensionerna. Erinras må därom, att anstalten för närvarande befinner sig i en övergångsperiod och att på dess verksamhet därför ännu icke kunnat tillämpas de för en senare tid avsedda, mera rationella linjerna. Sålunda arbetar anstalten för närvarande med ett mycket oenhetligt pensionssystem, omfattande ett flertal olika pensionskategorier, vilket bland annat beror på att anstalten *dels* fortfarande utdelar pensioner till pensionstagare enligt de före anstaltens omorganisation 1939 gällande grunderna, *dels ock* övertagit understödsutdelningen till sjömanshusens manliga årsunderstödstagare. En följd härav är, att för vissa kategorier — särskilt de, vilka förut åtnjutit understöd från sjömanshusen — en behovsprövning föregått pensionsbeloppens fastställande, medan så åtnimstone icke i samma grad varit fallet beträffande övriga kategorier. Behovet av dyrtidstillägg är därför icke lika starkt påvisbart beträffande alla pensionstagare från anstalten. Detta framgår för övrigt redan därav, att till vissa pensionstagare dyrtidstillägg icke utgått under år 1941 och icke heller avsetts skola utgå under år 1942. Även beträffande övriga pensionsgrupper torde emellertid, bland annat med hänsyn till de starkt varierande pensionsbeloppen, någon utjämning av pensionerna vara motiverad, vilket i viss mån skulle vinnas genom den av pensionsanstaltens direktion föreslagna förenklingen vid dyrtidstilläggens beräkande.

Härtill kommer, att de praktiska skäl, som i avseende å folkpensionerna föranlett dyrtidstilläggens anknytning till pensionernas månadsbelopp, icke föreligga beträffande anstaltens pensioner. Folkpensionerna utbetalas nämligen i allmänhet månadsvis och pensionsbeloppen torde i regel vara avrundade med hänsyn härtill. Pensionsanstaltens pensioner däremot utgå halvårsvis och en omräkning i månadsandelar ger i flertalet fall brutna öretal till resultat. Enligt vad kollegium inhämtat har detta vid uträkningen och expeditionen av de under år 1941 utgående dyrtidstilläggen visat sig medföra vissa olägenheter för såväl pensionsanstalten som postverket.

Anstaltens direktion har också som skäl för att fixera dyrtidstilläggen till vissa avrundade belopp påpekat den förenkling i beräkningen och utbetal-

ningen, som därmed skulle kunna vinnas. Enligt vad kollegium inhämtat åsytftar direktionen härvid, förutom förenkling av bokföring och postbefordran, särskilt det förhållandet, att anstaltens adressografmaskin skulle kunna användas vid utbetalandet av dyrtidstilläggen, därest dessa, på sätt föreslagits, fastställdes till avrundade belopp, medan däremot vid procentuell beräkning av dyrtidstilläggen dessa måste uträknas och utbetalas individuellt för varje pensionslagare. Med hänsyn till att anstaltens fåtaliga personal — förutom direktören endast ett kvinnligt biträde — är anpassad för den normala pensionsfördelningen, förefaller det uppenbart, att den arbetsbesparing, som komme att vinnas genom dyrtidstilläggens fixerande till bestämda belopp, skulle bli mycket kännbar och välbehövlig.

Av angivna skäl anser kollegium sig böra tillstyrka bifall till direktionens förslag i fråga om dyrtidstilläggens bestämmande.

Vad därefter angår frågan om dyrtidstilläggens finansiering framhåller kollegium, att något direkt hinder mot att vissa överskottsmedel å anstaltens pensionsfond toges i anspråk för ändamålet visserligen icke torde möta, men fråga vore, om en dylik utväg i förevarande fall kunde anses tillrädlig. Kollegium anför i fråga härom vidare:

Såsom i framställningen upplysts, har tonavgiftstilldelningen till anstalten, varpå det ekonomiska utfallet av dess verksamhet i hög grad är beroende, under de sista åren väsentligt nedgått, vilket medfört en minskning av ifrågasvarande överskottsmedel under senare halvåret 1941 från cirka 130,000 kronor till något under 100,000 kronor. Så länge nuvarande extraordinära sjöfartsläge fortfar, måste man räkna med en fortsatt begränsad tonavgiftstilldelning, och måhända kan en ytterligare nedskärning av tilldelningen bli nödvändig.

Efter att hava framhållit att tonavgiftsuppbörden nedgått från 671,971 kronor år 1938 till 351,521 kronor år 1941 samt att pensionsanstalten under åren 1938—1941 av dessa medel erhållit 275,000, 335,000, 185,000 respektive 150,000 kronor, fortsätter kollegium:

Därest denna minskning kommer att fortsätta, torde en ytterligare sänkning av tonavgiftstilldelningen till pensionsanstalten bli ofrånkomlig. En dylik sänkning kan bli nödvändig även med hänsyn därtill, att sjömanshusen, mellan vilka i huvudsak återstoden av tonavgifterna fördelas, till äventyrs framdeles måste tillgodoses i större utsträckning än hittills. Sjömanshusens nettobehållning har nämligen under år 1941 visat en tydlig tendens att sjunka. Härtill kommer, att man under år 1942 på grund av dyrtiden har att räkna med ökning av de från sjömanshusen utgående understödsbeloppen — huvudsakligen avseende avlidna sjömäns änkor och barn — och även med ökade utgifter i övrigt.

Då således av angivna skäl en försämring av pensionsanstaltens ekonomiska ställning under nu rådande förhållanden torde vara att emotse, synes särskild anledning föreligga att för närvarande iakttaga försiktighet vid anlitan- det av anstaltens överskottsmedel. Anstaltens direktion har räknat med att tills vidare utan ökning av sitt statsanslag kunna bestrida kostnaderna för dyrtidstillägg till sina pensionslagare av motsvarande storlek som under år 1941 men däremot icke kostnaderna för därutöver ökat dyrtidstillägg. Skulle nu jämväl kostnadsökningen för innevarande år anses böra bestridas av anstaltens egna medel, kan man förutse ett ökat anslagsbehov för anstalten

framdeles. Med andra ord skulle ett bifall till statskontorets förslag sannolikt innebära en överflyttning på kommande år av ett under innevarande år föreliggande utgiftsbehov. Såvitt kollegium kan bedöma synes icke i förevarande fall tillräcklig anledning härtill förefinnas.

Såsom inledningsvis nämnts, har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition föreslagit riksdagen medgiva, att samma dyrtidstillägg, som under år 1941 utgått till pensionstagarna hos handelsflottans pensionsanstalt, finge utgå jämväl under år 1942. Enligt detta förslag skulle tilläggen utgå med ett belopp, motsvarande två månadsdelar av årspensionen, dock lägst 20 kronor.

I proposition nr 60 till årets riksdag har Kungl. Maj:t, bland annat, framlagt förslag till lag om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, innebärande viss höjning av tilläggen. Frågan om sådana dyrtidstillägg under senare halvåret 1942 avses senare komma att underställas riksdagen.

Direktionen för handelsflottans pensionsanstalt har nu hemställt om medgivande att höja dyrtidstilläggen för år 1942 från $16\frac{2}{3}$ procent till i genomsnitt 25 procent. Med hänsyn till den skärpta dyrtiden finner jag, i likhet med de i ärendet hörda myndigheterna, skäligt att jämväl pensionstagarna hos handelsflottans pensionsanstalt under år 1942 erhålla den ytterligare kompensation för levnadskostnadsstegringen, som direktionen föreslagit. På de av direktionen anförda skälen torde emellertid härvid alltjämt böra undantagas de sjömän, som äro bibehållna vid dem före den 1 juli 1939 tillkommande för mån av såväl pension som understöd.

Direktionen har tillika ifrågasatt en omläggning av normerna för tilläggen i syfte att pensionstagarna i lägre pensionsklasser, beträffande vilka behovsynpunkten i särskild grad gör sig gällande, skulle något gynnas i förhållande till pensionstagare med högre årspensioner. Förslaget innebär, att dyrtidstilläggen för år 1942 skulle utgå med 50 kronor, när årspensionen överstiger 200 kronor, med 40 kronor när årspensionen överstiger 120 kronor men icke 200 kronor och med 30 kronor när årspensionen uppgår till 120 kronor eller därunder. Genom denna omläggning avses jämväl att vinna en förenkling i beräkningen och utbetalningen av dyrtidstilläggen, en förenkling som anses oundgänglig med hänsyn till att anstalten har fåtalig personal. För min del vill jag i likhet med kommerskollegium tillstyrka, att ifrågavarande dyrtidstillägg under år 1942 få utgå enligt de av direktionen föreslagna grunderna.

Enligt av direktionen gjorda beräkningar skulle utgifterna för de sålunda höjda dyrtidstilläggen komma att uppgå till omkring 100,000 kronor, innebärande en merkostnad för innevarande år med avrundat 35,000 kronor. Anstaltens direktion har hemställt om anvisande av särskilt anslag för täckande av nämnda merkostnad. Med hänsyn till nu befintligt överskott å anstaltens pensionsfond anser jag mig emellertid böra biträda statskontorets mening, att merkostnaden bör kunna täckas av till anstaltens förfogande stående medel. Direktionens framställning om särskilt statsbidrag för ändamålet finner jag mig därför ej böra tillstyrka.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte, med ändring av vad i statsverkspropositionen härutinnan föreslagits, föreslå riksdagen medgiva,

att under kalenderåret 1942 dyrtidstillägg må utgå å pensioner från handelsflottans pensionsanstalt enligt förenämnda, av mig tillstyrkta grunder.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven Forssberg.